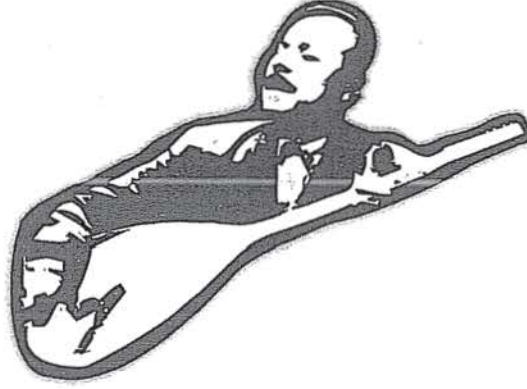

ULUSLARARASI BOZKIRIN TEZENESİ
NEŞET ERTAŞ
SEMPOZYUMU

THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF NEŞET ERTAŞ
THE PLECTRUM OF STEPPES

13-14 Mayıs/May 2013 KIRŞEHİR

-BİLDİRİLER/PAPERS-
Cilt 2

Hazırlayan/Editor
Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

Kırşehir, Eylül/September 2013

ULUSLARARASI
BOZKIRIN TEZENESİ
NEŞET ERTAŞ SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER
Cilt 2

Hazırlayan/Editör

Doç. Dr. Salahaddin BEKİ

Haberleşme Adresi

Ahi Evran Üniversitesi Rektörlüğü
Bağbaşı Yerleşkesi KIRŞEHİR
Tel: +90 386 280 40 60/66
E-posta: nesetertassempozyum@gmail.com

Kapak Tasarım

Erhan YURT

Baskı

yalçınmatbaacılık & ambalajsanayi
Erman BÜYÜKAKGÜL

İvedik-Örg.-San. Bölgesi, 1468. Cd. (eski 24) No:165/60 Yenimahalle/ANKARA
Tel : (0.312) 435 0 435 - 395 21 16 • Fax : (0.312) 395 23 69

*Bu kitabın bütün hakları Ahi Evran Üniversitesine ait olup, (elektronik/dijital ortam dahil)
herhangi bir şekilde çoğaltılması, yayımlanması yasaktır.*

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

TAKIM ISBN: 978-605-85712-0-4 (Tk)
2.CİLT ISBN: 978-605-85712-2-8 (2.c)

KIRŞEHİR'DE ABDAL KÜLTÜRÜNÜN
MÜZİKSEL TEMSİLİ OLARAK
'BOZLAK GELENEĞİ' ve
DİĞER UZUN HAVALARDAN FARKI

Bozlak Tradition in Kırşehir as a Musıçal
Representation of Abdal Culture and Its Differences
from Other Uzun Havas (Unmetered Folk Songs)

Yrd. Doç. Dr. Banu MUSTAN DÖNMEZ
İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi,
Müzikoloji ABD.
banu.donmez@inonu.edu.tr

ÖZ

Bozlak, haykırmak ya da feryat etmek anlamına gelen 'bozlamak' kelimesinden türetilmiş bir sözcüktür. Makamsal bir ezgiye ve serbest ritme dayanan, feryadı ifade etmek için inici ezgilerle seslendirilen bir Orta Anadolu uzun hava formudur. Bozlak, Abdal geleneğinin müzikteki temsilidir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Bozlak geleneğini kültürel, etnik, yapısal ve yöresel arka planıyla birlikte ele alabilmektir.

Bu bağlamda, çalışmada öncelikle Kırşehir ve yöresinin etnik demografisi ve yöresel müzik türleri üzerinde genel olarak durulduktan sonra, bozlak geleneğinin ezgisel, sözsel, ritmik, makamsal, çalgısal ve doğaçlamaya yönelik özellikleri analiz edilecek, bir uzun hava formu olan bozlakların diğer uzun havalardan farkı üzerinde durulacaktır. Bu şekilde Abdal müzik kültürü detaylandırılmış olacak ve son olarak bu kültürün temsilcilerinden örnekler verilecektir.

Çalışma, Orta Anadolu insanının kolektif belleğinin bir parçası haline gelmiş olan bozlakların ve bu türün yaratıcısı olan toplulukların kültürel olarak çözümlenmesini hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Kırşehir Yöresi, Abdallık, Bozlak, Uzun Hava, Kültürel Çözümleme (Kültür Analizi), Müziksel Öğeler

ABSTRACT

Bozlak is a word which is derived from bozlamak (scream, lament). It is an unmetered and modal central Anatolian folk song genre (uzun hava) and it is performed via descending scale for expressing the lament. Bozlak is a representation of Abdal music tradition. Accordingly the aim of this study is approaching the bozlak tradition with cultural, ethnic, structural and regional background.

In this context, first of all, ethnic demography of Kırşehir, its vicinity and regional music genres were discussed generally; then bozlak tradition's melodic, lyrical, rhythmic, modal, instrumental and improvisational characteristics were analysed; then the characteristics of bozlaks and their differences from other uzun havas (unmetered folk songs) were handled. In this way, Abdal music tradition was detailed and lastly some bozlak bards' representatives was exemplified.

In this study, it is aimed at analysing bozlaks culturally which is a collective memory's part of central Anatolian people and it is aimed at analysing bozlak creators culturally.

Key Words: Kırşehir Vicinity, Abdal Ethnicity, Bozlak, Uzun Hava (Unmetered Folk Song), Cultural Analysis, Musical Elements.

Giriş

Bilindiği gibi etnik nitelikli müziklere özgünlüğünü veren, gelenektir. Bu gelenek, ortak etnisitedeki cemaatlerin birbirlerinden ve bölgelerinden beslenerek edindikleri kültürel davranış biçimidir. Etnik nitelikli müzikler için denilebilir ki, bu geleneksel yapının oluşturulmasında kaynaklarını aynı etnisitedeki ustalarından ve bölgelerinden almaktadırlar. Bölgesel nitelikli etnik müzikler, 'etnik kimlik kodları' içerirler. "Etnik kimlik kodları" ritüeller, değerler, davranışlar, sözler, söylemler ve müzik gibi cemaatselliği sağlayan her kültürel öğeyi alıcıya taşıyan; cemaat üyeleri arasındaki ortak kimliği doğrulamayı ve pekiştirmeyi sağlayan geniş skalalı semboller kombinasyonudur" (Mustan Dönmez 2011: 154).

İşte bozlak da kelimenin tam manasıyla "etnik müzik" türüne dâhil olarak yukarıda sayılabilen bu nitelikleri göstermektedir. Başka bir deyişle 'etnik kimlik kodları' içeren bölgesel nitelikli ve köklü bir müzik kültürüdür. Üstelik diğer geleneksel halk müziklerinden farklı olarak özgün bir bölgeye işaret etmesi yönüyle dikkat çekmektedir. Şöyle ki, deyiş ya da semah dendiğinde Ege, Orta Anadolu ya da Doğu Anadolu Bölgesine işaret eden bir türden de bahsetmiş olabiliriz; ya da bir halay dendiğinde Orta, Güney ya da Doğu Anadolu Bölgesi'ne işaret etmiş olabiliriz. Oysa Bozlak dediğimizde Kırşehir ve Orta Anadolu yöresi gibi görece daha küçük bir havza aklımıza gelmektedir. Tıpkı Barak dediğimizde Barak Ovası'nda yaşayan Barak Türkmenlerinin müziğini, ya da horon dediğimizde Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki halka danslarını anımsadığımız gibi...

Etnomüzikoloji disiplinde, belirli bir müzik uygulamasını tüm boyutlarıyla anlayabilmek için, öncelikle o müzik kültürünü doğuran sosyo-kültürel arka planı (background) anlayabilmek gerekmektedir. Dolayısıyla bozlak, etnik bir topluluk olarak Abdal müzisyenlerden, bölge olarak ise Kırşehir ve yöresinden doğduğuna göre, öncelikle bu etnisiteyi ve bu yöreyi anlama çabamız, bozlakları etnomüzikolojik açıdan çözümleyebilmemizin önkoşuludur.

1. Abdallar ve Kırşehir Bölgesi

Kırşehir, Kuzeyde Kırıkkale, Çorum ve Yozgat, Güney'de Nevşehir, Ankara ve Aksaray'la çevrilmiş, Orta Anadolu havzasının önemli bir parçasıdır. Dolayısıyla bu bölgeyi gerek şive, gerek ise Orta Anadolu kültürünün giyim, mutfak vb. gibi diğer özelliklerinden çokça ayırmak mümkün değildir.

Kırşehir'in Orta Anadolu'nun diğer şehirleriyle olan en büyük ortak noktalarından biri de halk edebiyatıdır. Kırşehirli ozanlardan beslenen halk edebiyatında yoğun tasavvufi nitelikler görmektediriz. Şehir, Cacabey, Şeyh Edebalı, Ahi Evran gibi yönetici ve esnafın beyni olan şahısların yanı sıra; Âşık Paşa, Şeyh Ahmedi, Gül Şehri, Âşık Sait, Âşık Seyfullah, Âşık Hasan, Kırşehirli İlhami gibi

tasavvuf ehli ozanlarıyla ön plana çıkmaktadır (Basınoğlu 1981: 61-72). Âşıkların mutasavvıf olmasının nedeni, Kırşehir'in de tıpkı Mevleviliğin merkezi Konya ya da Bektaşiliğin merkezi Nevşehir gibi, tasavvuf ehli din adamlarının önemli uğrak noktalarından biri olmasından ileri gelir. Bu durum, ileride görüleceği gibi özellikle Abdal müziğini oluşturan edebi sözleri direk olarak etkileyecektir. Ancak Abdallar ve müziklerine girmeden önce, yeri gelmişken sözleri Neşet Ertaş'a ait olan bir Abdal türküsü üzerindeki tasavvufi etkiyi burada örnek vermek gerekir; türkü tıpkı Leyla Mecnun hikâyesinde olduğu üzere, sevgili aşkının Tanrı aşkına götüren bir yol olmasını ve her iki aşkın birbirine benzemesini göstermektedir:

Cahildim dünyanın rengine kandım
Hayale aldandım boşuna yandım
Seni ilelebet benimsin sandım

*Ölürüm sevdiğim zehirim sensin
Evvelim sen oldun ahirim sensin*

Sözüm yok şu benden kırıldığına
Gidip başka dala sarıldığıma
Gönülüm inanmıyor ayrıldığına

*Gözyaşım sen oldun kahirim sensin
Evvelim sen oldun ahirim sensin*

Garibim can yıkıp gönül kırmadım
Senden ayrı ben bir mekân kurmadım
Daha bir gönüle ikrar vermedim

*Batınım sen oldun zahirim sensin
Evvelim sen oldun ahirim sensin*

Oysa Kırşehir, sözsel/edebi anlamda bu kadar olmasa da müziksel anlamda Orta Anadolu'nun diğer bölgelerinden ciddi bir biçimde ayrılmaktadır. Bölgenin müzik kültürüne ayrıcalığı veren Abdallardır. O halde Abdallara Bozlak kültürünü yaptırın nedir? Bu sorunun yanıtını verebilmek için öncelikle Abdallara bir göz atmak gerekmektedir.

Arapçada bedel anlamına geçen Abdal, dervişlerin kendilerine verdikleri bir isimdi. İnanişe göre dervişler, nefislerini ruhlarına bedel olarak vermektedir (Yılmaz, 2008: 15). Dolayısıyla bu sözcük, dervişliğe vurgu yapmak için kullanılmakta olup, sözcük anlamı itibarıyla yalnızca Orta Anadolu'da yaşayan etnik bir topluluğu ifade etmemektedir. Köprülü'ye göre sözcük, "kalender yaşayışlı derviş" ya da 'göçebe gezgin' anlamında da kullanılmaktadır ki sözcüğün bu anlamı Farsçadır (Gürsoy 2006: 64).

Gerçekten de Anadolu mutasavvıflığında Abdal kavramı, son derece önemli bir yer tutmaktadır. Pir Sultan Abdal, Urum Abdalları, Kaygusuz Abdal, Teslim Abdal gibi isim ve kavramlar, bu dervişliğe vurgu yapmaktadır. Kanımızca ‘aptal’ sözcüğü de, ‘abdal’ felsefesinin ve yaşam biçiminin aşağılanmasından ileri gelmiş bir kavramdır. Orta Anadolu Abdallarının benimsemiş olduğu Şah Hatayi mahlaslı şiir, Abdalların Alevi geleneğine yakın oluşların şu dörtlüklerle ifade eder:

Abdallığın binasını sorarsan
Evvela Muhammed Ali abdaldır
Hakikat ilminin manasını sorarsan
Allah Allah diyen kullar abdaldır.....

Can Hatayim, abdal oğluyum dersin
Muhammed Ali'nin yolunu bulayım dersin
Kırklar meydanına varayım dersin
Zahımlar elinden ölen Pir Sultan abdaldır

Hem kültürdeki hem de müzikteki Alevi-Abdal birlikteliğinin en önemli göstergesi, Abdal müzisyenlerin kendilerinden önceki Alevi âşıkların sözleri üzerine kendi ezgilerini yaratmalarıdır.

Abdalların kökenleri hakkındaki bilgiler yeterli olmamakla birlikte bu topluluğun isimsel varlığı 12. yy.da Orta Anadolu’da belirmeye başlamıştır. Buradan da topluluğun Orta Asya Türklerinden geldiği söylenebilir. İslam’ın Alevi-Bektaşî yorumunu tercih etmiş olan Orta Anadolu Abdallarının en önemli diğer ortak özellikleri göçebe veya yarı göçebe olmaları ve kalaycılık gibi bu göçebeliliğe uygun meslekleri, en önemlisi de müzisyenliği seçmeleri ve profesyonel müzisyenlikle uğraşmalarıdır (Gürsoy 2006: 67).

Abdalların büyük bir çoğunluğu Kırşehir’de yaşamakla birlikte, Adana, Ankara, Gaziantep, Antalya, Bolu, Çorum, Denizli, Eskişehir, Kayseri, Kırşehir, Konya, Nevşehir, Sinop, Sivas, Tokat ve Yozgat gibi illerde de yaşamaktadırlar (Ayata 2006: 35-36). Eş deyişle Kırşehir dışındaki Abdal nüfusunun çoğunluğu Orta Anadolu’nun diğer illerinde, bir kısmı da Akdeniz ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi’nde yaşamaktadır. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında bozlak kültürü üzerinde durulacağına ve bozlakların yaşatıldığı en önemli bölge de Abdalların en yoğun olarak yaşadığı yer olan Kırşehir olduğuna göre, bir de Abdalların Kırşehir’in etnik demografisi üzerinde durmak gerekmektedir.

2. Kırşehir’deki Abdal Nüfusu

Kırşehir’in Abdal nüfusu ile ilgili olarak yaptığı araştırmada Ayata’dan alınan bilgiler aşağıdaki gibidir:

Kırşehir yöresi Abdalları, Kırşehir merkezinde Bağbaşı Mahallesi'nde ikamet etmektedirler. Merkez dışında ise Akpınar ilçesinin Kırıttılar Köyü'nde, Çiçekdağı ilçesinin Fevzi Çakmak Mahallesi'nde, Mucur ilçesinin Büyük Solaklı Mahallesi ve Karşiyaka Mahallesi'nde yerleşmişlerdir. Kaman ilçesinin Sarıuşağı Mahallesi'nde de toplu olarak bulunmaktadır. Yakın zamana kadar büyük çoğunluğu Yağmurlu Büyükkoba'da yaşarken, buradan 1930'lu yıllardan itibaren taşınan Abdalların, Akpınar İlçesi Kırıttılar Köyü'ne, Kırşehir'in Bağbaşı Mahallesi'ne, bir kısmı da başta İzmir olmak üzere diğer şehirlere yerleşmişlerdir... Araştırma alanımız olan Kırşehir'de ise Bağbaşı Mahallesi'nde yaklaşık yüz elli hane Abdal ailesi olup nüfuslarının 750-800 dolayında olduğundan bahsedilmektedir. Akpınar ilçesine bağlı Kırıttılar Köyü'nün tamamı Abdallardan oluşmaktadır. Bu köy Abdallar diye de bilinir. Burada önceleri 20'nin üzerinde hane varken Bağbaşı Mahallesi'ne göçleri sonunda bugünkü hane sayısı 15'e kadar düşmüştür. Yaklaşık nüfus ise 50-60 kişi civarındadır. Çiçekdağı İlçesi'nin F. Çakmak Mahallesi'nde yaklaşık 30 ve yaklaşık nüfus bulunmaktadır. Mucur İlçesinde Büyük Solaklı ve Karşiyaka Mahallesi'nde 6 hane ve 20-25 kişi vardır. Kaman İlçesi Sarıuşağı Mahallesi'nde 100'den fazla hane ve 550-600 kişi civarında olduğu belirtilmiştir. (Ayata 2006: 45)

Yukarıdaki bilgilerden yola çıkarak Kırşehir Yöresi Abdallarının; merkezde Bağbaşı, merkez dışında Akpınar İlçesi Kırıttılar Köyü, Çiçekdağı ilçesinin Fevzi Çakmak Mahallesi, Mucur İlçesinin Büyük Solaklı ve Karşiyaka Mahalleleri ve Kaman İlçesinin Sarıuşağı Mahallesi'nde toplu olarak bulunduğunu görmekteyiz.

Kırşehir'de var olan bu yoğun Abdal etnik demografisinden de anlamaktayız ki Kırşehir'e özgü olan egemen müzik türü olan bozlaklar Abdallara özgüdür ve Bozlak geleneği, Abdal etnisitesinin bir devamıdır. Bu durumu Yöre, şu cümlelerle ifade etmektedir: "Edinilen bulgulardan yola çıkıldığında, Kırşehir yöresi halk müziği kültürünün yaratıcı ve yorumcu etnisitesi Abdal kavramı ile kodlanır ve böylece Kırşehir yöresi halk müziği kültürü Abdal müzisyenlerle temsil edilir. Sosyo-kültürel bağlamda eğitim seviyesi oldukça düşük olan Abdalların/Abdal müzisyenlerin toplum tarafından yadsındıkları için aynı yerleşim bölgelerinde bir arada yaşadıkları görülür" (Yöre 2012: 571). Kırşehir'de Abdallar dışındaki diğer Türk topluluklarının müziksel gelenekleri, İç Anadolu tavrını yansıtmakla birlikte, profesyonel müzik piyasasında Abdalların hâkim olması, bölgenin Abdal etnisitesinin temsili olan Bozlaklarla anılmasını sağlamaktadır. Denebilir ki ABD'de blues nasıl siyahîlere ait bir tür ise, İç Anadolu'da da bozlak Abdallara ait bir türdür. O halde çalışmanın aşağıdaki devamında, Abdal kültürünün müziksel temsili olan Bozlak geleneği ve diğer uzun havalardan farkı üzerinde durulacaktır.

3. Kırşehir'de Abdal Kültürünün Müziksel Temsili Olarak 'Bozlak Geleneği' ve Diğer Uzun Havalardan Farkı

Türk halk müziğinde uzun havaların, Türk Sanat müziğinde ise gazellerin en önemli ortak noktası, serbest ritimle icra ediliyor olmasıdır. Bu serbest ritimlilik

durumu, müzikteki hüznü ön plana çıkardığı gibi, türün notaya alınamamasını, açık uçlu olmasını ve bu suretle doğaçlamaya ve serbest pasajlar üretmeye uygun olmasını sağlamaktadır. Özellikle müzik kültürünün yazısız olarak kuşaktan kuşağa taşındığı topluluklarda, bu tür ucu açık, doğaçlamaya uygun pasajları sıklıkla görebilmekteyiz. Hint kültüründe ragalar, Ortodoks Kilisesinde güne uygun makamlar, Geleneksel Türk Sanat Musikisinde taksimler, Sami ve Arap kültüründe dinsel metinlerin (Kur'an, İncil, Tevrat) tecvitli ve reçitatif okunması geleneği, serbest ritimli ve reçitatif müziksel icraların çok zengin olduğu Yakın Doğu bölgesinin karakteristik özelliklerini üzerinde taşır.

Dolayısıyla bozlak üzerinde durmadan önce, bozlaşın bir uzun hava türü olması nedeniyle öncelikle uzun havanın tanımını yapmak gerekmektedir. Uzun hava, ritmi serbest, ancak ezgisel kalıbı (makam/ayak) sabit, içerisinde hüznü sözleri ve anlatımı barındıran, ucu açık yapısıyla doğaçlamaya uygun olan ve notaya alınması güç ya da olanaksız bir Türk halk müziği türü olarak tanımlanabilir.

Anadolu'da uzun havaları bölgesel ve etnisiteye bağlı özelliklerine göre 'gurbet havası', 'hoirat', 'bozlak', 'divan', 'maya', 'kerem' gibi farklı adlarla adlandırılmak mümkündür (Evin 2002). 'Uzun hava' şemsiyesi altında toplanan bu türler, halk edebiyatından beslenir. 'Uzun hava' adlı kavramsal şemsiye ile adlandırılan bu halk müziği türü, 'içerdiği konu', 'bölgesel ağız', 'ezgisel dizi' (ayak/makam), 'kullanılan çalgılar' bakımından alt/bölgesel türlere ayrılır. Uzun hava türlerinden 'gurbet havası'nu ele alalım: Gurbet havası Teke yöresi, özellikle de Burdur ya da Denizli gibi yörelerin ağızıyla icra edilir. Kabak kemane, cura ya da sipsi gibi o bölgenin çalgılarıyla, hüseyini ve ya Karcıgar makamları kullanılarak, gurbet konusunu içeren temaları vurgulamak için kullanılır. Bu örnekten de görüldüğü gibi uzun havalar, bölgelerine göre birçok üslupsal farklılığa sahip olmaktadır.

Şen-Aksu; ve Karakuş, Bozlakların icra edildiği coğrafyayı Orta Anadolu, Barak Ovası ve Amik Ovası olarak çizer (Şen ve Aksu 1999: 107; Karakuş 2006: 21). Ancak bir Abdal türü olan bozlakların yaratıldığı ve icra edildiği yer, bu bölgeler içinde en çok Kırşehir ve Kırkkale'nin Keskin ilçesidir. Şimdi bozlak türünün etimolojisi, tanımı, karakteristik özellikleri ve önemli bozlak icracıları üzerinde durabiliriz.

4. Bozlak Sözcüğünün Etimolojik Kökeni ve Bozlakların Karakteristik Özellikleri

Bir müzik türü olarak 'bozlak', 'bozlamak' sözcüğünden türetilmiş olduğundan, öncelikle bozlamak sözcüğünün tanımına göz atılmalıdır: Bozlamak sözcüğü Doğan tarafından "1) Feryat etmek, çılgık koparmak 2) (Deve) Bağırarak" olarak iki madde halinde tanımlanmıştır (2008: 2189). Doğan'ın Türkçe Sözlük eserinde tanımladığı gibi, Karakuş da 'bozlamak' sözcüğünün develere atfedilen bir kavram olduğunu, inleme ya da feryat anlamında ise, insanlara özgü bir eylem olarak kullanıldığını şu şekilde ifade eder:

Rivayet olunur ki erkek deve, dişi devenin kokusunu çok uzaktan alıp bozular, böğürür; dişi deve karşılık verir. Erkek devenin bozulmasından “bozlak”, dişi devenin karşılık vermesinden “maya” kavramları ortaya çıkmıştır. Maya, dişi devenin diğer bir adıdır. Türk halk müziğinde uzun hava türleri ve ya tarzları olarak bilinen “bozlak” ve “maya” kavramları böyle doğmuştur denebilir (Karakuş 2006: 17).

'Feryat', 'isyan' anlamına gelen bozlak türünün içinde dert ve keder öğeleri bir aradadır. Bu durum, eş deyişle hüznün duygusunun müziksel dışavurumu, Orta Anadolu Bölgesi'nin tarıma çok da elverişli olmayan kıraç topraklarından; bu geleneğin temsilcisi olan Abdalların madden sürekli yoksullukla mücadele edişlerine kadar birçok etkenden kaynaklanır. Sonuç olarak bozlaklar, varlıklarını acıdan, sıkıntıdan ve yoksulluktan almaktadırlar. Bozlak kültürünün yakın geçmişteki son temsilcisi olan Neşet Ertaş'ın türkülerindeki gariplik temasını ele aldığı çalışmasında Zengin, Ertaş'ın gariplik ile kendi hayatındaki garibanlık arasındaki bağlantıyı etkileyici olarak vurgulamıştır (Zengin 2012: 5-9). Hayat, annesi erken yaşta vefat eden sanatçıyı, dilencilikten köçekliğe kadar her mesleği uygulamak zorunda bırakmıştır (Zengin 2012: 5-9).

Yukarıda da ifade edildiği gibi bozlak, bir çeşit uzun hava formudur ve Abdal kültürüne ait her müziksel ürün uzun hava formunda değildir. Ancak Abdal kültürüne ait birçok müziksel ürünün ritmik türkü formatında olmasına karşın bozlakmış gibi adlandırılmasının temel nedeni, Abdallara ait olan tüm türkü formlarının makamsal, çalgısal, şivesel ve içeriksel olarak diğer halk müziği türlerinden bariz olarak ayrılmasıdır. Dolayısıyla belirli bir etnisiteye ait olan bu müziksel yapı, uzun hava formunda olsun ya da olmasın bozlak adıyla adlandırılabilir.

Bozlakların hüznünlü olmasının dışındaki diğer karakteristikleri ise, şu şekilde ele alınmıştır:

Bozlakların konularını başta yiğitlik ve kahramanlık olmak üzere aşk, sevgili, hasret konuları teşkil eder. Dizeler çoğunlukla 11'li ve 14'lü hecelerdir. Sözler anonim olabildiği gibi çeşitli saz ozanlarına da ait olabilirler. Vurguladıkları konulara göre birkaç türü vardır. Yiğitleme, güzelleme, yanık, ağırlama ve kerem bozlağı gibi adlar alırlar. Çoğunlukla erkeklere özgü seslendirilen bozlakların ses genişliklerinin 8-12 bazen de iki 8'li ses içerisinde olduğu görülür. Bozlaklar bu ses genişliği ve söyleyiş biçimi ile söylendikleri yerlerdeki dağ, oymak ve uçurumları anlatacak kadar etkilidir. Ses dizileri inici özellik gösterir. Tiz seslerden başlanarak karar sesinin 8'lisinde ve 7'lisinde belirgin bir biçimde dolaşıldıktan sonra karar sesine inilerek uzun hava bitirilir (Şen-Aksu 1999: 108-109).

Karakuş ise, Ay dost, ey dost, aman aman, ahay gibi katma sözlerle başlayan bozlakların inici bir seyir ile karara vardıklarını söyler (Karakuş 2006: 22).

Abdallar, bozlakları için yalnızca bağlama kullanmazlar. Aynı zamanda keman da kullanabilirler. Bu özellik, Abdalların birçok çalgıya hâkim olabilmelerinden ve

kemanı iyi kullanabilmelerinden ileri gelmektedir. Ancak bozlak icrasında kullanılan temel çalgı bağlamadır. Bozlaklar, kendi aralarında hem etnik, hem de biçimsel olarak 'Avşar' ve 'Türkmen' bozlağı olarak iki temel şekilde ele alınmaktadır (Karakaya-Önal 2010: 715-716). Bu dizilerden Avşar Bozlağı, geleneksel Türk sanat müziğindeki hüseyini ve muhayyer dizilerini kullanırken Türkmen Bozlağı, kürdi dizisini kullanmakta, ancak bu dizilerin dörtlülerini kullandıktan sonra, kendisi ile ilintili farklı dizilere geçki yapabilmektedir (Karakaya- Önal 2010: 720). Dolayısıyla Abdal ezgileri, geleneksel Türk sanat müziğindeki makamlarla kolay kolay karşılaştırılmaz.

5. Abdal Müzik Kültürünün Temsilcileri, Neşet Ertaş ve Bozlak Örnekleri

Orta Anadolu ezgilerinin tezene tavrı, ritim ve diğer yapısal özellikleri bakımından birbirine benzediği bilinmektedir. Fakat her Orta Anadolu müzik ürünü bozlak olarak adlandırılmaz; ancak denebilir ki, bozlak üretici ve icracıları olan Abdallar, Orta Anadolu'nun müziksel üslubunu yansıtmaktadırlar.

Burada Kırşehir ya da Kırıkkale gibi bölgelerde gelmiş geçmiş bütün ozanları ya da icracıları sıralamak mümkün değildir. Bu ozanların bir kısmı popülerize olarak medyada yer bulmuş olsa da çoğu ya isimsiz ya da yalnızca isimleriyle tanınan ozanlardır. Çokça popülerize olan ozanlar ise, o kültürün bölgesel anlamdaki temsili oldukları için sevilirler. Bulut, Kırşehir Halk Ozanları adlı çalışmasında Yunus Emre'den Hacı Bektaş Veli'ye kadar birçok ozanı bu bölgeye mal etmiştir (1983: 14-21). Yunus Emre'nin memleketi tartışmalı, Hacı Bektaş'ın ki de Nevşehir'dedir ve Kırşehir'e oldukça yakındır. Ancak hem bir felsefeci-düşünür hem de tasavvuf ehli olan bu insanlar, Anadolu'nun ve özellikle de Orta Anadolu'nun fikir kaynaklarıdır. Bulut, Yunus'a ve Hacı Bektaş'a ek olarak Kırşehirli Âşık Paşa (13-14. Yy), Şeyh Ahmet Gülşehri (13-14. Yy), Koyun Abdal (16. Yy.), Âşık Musa (19. Yy) ve yaşadığımız yüzyıla ait birçok ozanın adını Kırşehirlilikleri nedeni ile çalışmasında anmıştır (a.g.e.). Bu ozanların en büyük ortak noktası mutasavvıf olmalarıdır. Orta Anadolu'nun en büyük özelliği, Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram-ı Veli, Ahi Evran gibi birçok tasavvuf ehlini içinde barındırmasıdır. Dolayısıyla, bugünün bozlak âşıkları, sözlerine kaynaklık eden, can veren hayat felsefelerini, bu mutasavvıflardan almıştır. Ayrılık, gurbet, göç, yoksulluk gibi birçok konu, bozlak ozanlarının dilinde tasavvufi olarak yorumlanır. Neşet Ertaş'la söyleşi yaptığı kitabında Akman, ozanın bu mutasavvıflığını, söyleşilerindeki belirli pasajları öne çıkararak vurgulamaktadır. İşte, Neşet Ertaş'ın insanı Tanrıyla özdeş gördüğü düşüncelerini içeren bu pasajlardan bazıları:

Biz erkekler olarak insanoğluyuz. İnsan, bizim analarımızdır. Onların canı yaratan candır. Bizim canımız yaratılmıştır. Biz erkekler olarak insanoğluyuz ve insana benzeriz. Onların yüzü suyu hürmetine biz de insanız. (Akman 2006: 33)

Derin olarak düşünüldüğünde ozana bu sözü söyleten toprakların, biraz da Kibelelerle, Artemislerle ve Meryem Analarla, başka bir deyişle ana tanrıçalarla dolu olan Orta Anadolu toprakları olduğu gözden kaçmaz. Yine Akman'ın kendisiyle yaptığı görüşmelerde Ertaş, bir başka pasajda şunları söyler:

Bizim Bektaşi görüşümüz canı hak görmektir, herkes kendi kendisinden sorumludur, Canı Hak biliriz, karşımızdakinin canı neyse bizim de canımız odur, biz bunu böyle bilir, böyle görür, böyle yürürüz. (Akman 2006: 199)

Bozlak ozanlarının özellikle medyada isim bulmuş olanlarından belli başlılarını ele almak gerekirse; Muharrem Ertaş, Neşet Ertaş, Hacı Taşan, Yağmurlulu Yusuf Usta, Çekiç Ali'dir. Aneak İç Anadolu'ya özgü bozlaklar, Musa Eroğlu, Sabahat Akkiraz, Zara gibi popülerlik kazanmış farklı diğer halk müzisyenleri tarafından da seslendirilmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada, Kırşehir Abdal kültürünün müziksel temsili olan bozlaklar, sosyo-kültürel arka planıyla ele alındı. Orta Anadolu, tarihi boyunca ticaret yolları üzerinde oluşuyla jeopolitik bir önem arz etmiştir. Bu yönüyle kutsal mekânların, türbelerin ve mutasavvıfığın da odak noktası olmuştur. Kırşehirli ozanlar ve şairler de, gıdalarını Hacı Bektaşi Veli ya da Mevlana gibi tasavvuf ehli düşünürlerden almışlardır.

Abdallar, hem profesyonel müzik piyasasını elinde bulunduran, hem de bu işe çocukluktan başlayan bir etnik topluluktur ve nüfus yoğunluklarının en fazla olduğu yer Kırşehir'dir. Dolayısıyla müziksel anlamda Kırşehir'e özgünlüğünü kazandıran gelenek, ağırlıklı olarak Abdalların icra ettiği bozlaklardır. Bozlaklar serbest ritimle icra edilen uzun hava formu olup yapısal olarak 'Avşar' ve 'Türkmen' bozlağı olarak iki ana kola ayrılmaktadır. Avşar bozlağı hüseyini-muhayyer çeşnişiyle karara giderken, Türkmen bozlağı kürdi çeşnişiyle karara gitmekte, ancak yine de farklı makamsal geçkiler kullanılmaktadırlar. Modern dünyada sintisayzır eşlik çalgısı olarak kullanılsa da, bozlakların ana çalgısı Abdal düzeni ile oluşturulmuş, mikrotonları içeren, bol perdeli uzun saplı bağlamadır.

Bozlaklarda aşk, gurbet, göç, yoksulluk gibi konular, İç Anadolu'nun yetiştirdiği büyük mutasavvıfların da etkisiyle tasavvufi bir yorumla icra edilmektedir. Çünkü mutasavvıfık olmasa, yoksulluğun aşılabilmesi mümkün olamayacaktır. Yakın geçmişte yitirdiğimiz Kırşehirli ve Abdal kökenli Neşet Ertaş, tıpkı en büyük ustası olan babası Muharrem Ertaş gibi ilhamını yoksulluktan almıştır. Bu nedenle 'garibanlık' kavramını türkülerinin ana teması olarak kullanmıştır. Neşet Ertaş'ın diğer bir ilhamı da, Orta Anadolu'nun görece çorak olan toprak yapısıdır. Bu ekime çok da uygun olmayan yapı, belli ki yoksulluğun zeminini hazırlayan diğer bir etmen

olmuştur. Onun içindir ki Neşet Ertaş'a 'bozkırın tezenesi' denmiştir. Neşet Ertaş'ın önemi, yalnızca kendi düşüncelerini ya da hayat hikâyesini anlatmasından ileri gelmez. Kırşehir'i anlatmasından, bozkır anlatmasından, Orta Anadolu'yu, mutasavvıflığı anlatmasından, yoksulluğa mutasavvıflıkla, sufilikle direnebilmesinden ileri gelir. Aslında Kırşehirlî olmak, Neşet Ertaş olmaktır.

KAYNAKLAR

- AKMAN, Haşim (2012), *Neşet Ertaş Kitabı: "Gönül Dağında Bir Garip"*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- AYATA, Saim (2006), *Kırşehir Yöresi Abdallarının Dini İnançları Üzerine Bir Araştırma*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Kayseri.
- BASINOĞLU, Etem (1981), *Çeşitli Yönleriyle Kırşehir*, Filiz Yayınları, İstanbul.
- BULUT, H. Vahit (1983), *Kırşehir Halk Ozanları*, Gürsan Matbaacılık, Ankara.
- DOĞAN, Mehmet (2008), *Büyük Türkçe Sözlük*, Pınar Yayınları, İstanbul.
- EVİN, Aylin (2002), *Uzun Havalalar*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GÜRSOY, Şahin (2006), *Türkiye Abdalları: Kırşehir Örneğinde Sosyo-Kültürel Yapı Çözümlemesi*, Platin Yayınları, Ankara.
- KARAKUŞ, İdris (2006), *Türk Kültüründe Bozlaklar-II*, Yüce Erek Yayınevi, Ankara.
- KARAKAYA, Oğuz ve Önal, Hamit (2010), "Türk Halk Müziğinde Bir Uzun Hava Türü Olarak Bozlak", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 27, s. 709-726.
- MUSTAN DÖNMEZ, Banu (2011), "Bölgesel Müzik Kültürleri İçinde Bulunan 'Etnik Kimlik Kodları' Üzerine Analitik Bir Değerlendirme", *ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 3, s. 149-164.
- ŞEN, Yavuz ve Cahit Aksu (1999), "Uzun Havalarımızdan Bozlak ve Ustaları", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12, s. 107-109.
- YILMAZ, Adnan (2008), *Kırşehir Örneklemeyle Anadolu Abdalları*, Kırşehir Belediyesi Kültür-Tarih Yayınları Serisi, Kırşehir.
- YÖRE, Seyit (2012), "Kırşehir Yöresi Halk Müziği Kültürünün Kodları ve Temsiliyeti", *İnsan Bilimleri Dergisi*, C. 9, S. 1, s. 563-584.
- ZENGİN, Gülcan (2012), "Neşet Ertaş Türkülerinde Gariplik Teması", *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, S. 2(1), s. 5-9.